

بررسی میزان توجه کتاب فارسی ششم ابتدایی بر اساس میزان توجه به مفاهیم قرآنی

فرشید رستم زاده^۱، رقیه مسلم زاده^۲

^۱ دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد واحد ارومیه، ارومیه، تهران (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی کارشناسی آموزش و پرورش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه، ایران

چکیده

بی تردید قرآن کریم زیباترین و کامل ترین جلوه جمال الهی است که بی نظیرترین دستورات را برای بهبود زندگی بشری در بر دارد و شناختن و عمل کردن به آن ضروری می باشد. نظام های آموزشی مختلف از کتاب درسی بیشتر برای تربیت دانش آموزان کمک می گیرند. در پژوهش حاضر به بررسی میزان توجه کتاب درسی پایه ششم به مفاهیم قرآنی پرداخته شده است. تحقیق و بررسی حاضر از لحاظ هدف و ماهیت، از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه ی گردآوری داده ها از نوع تحقیقات کیفی از نوع، تحلیل محتوای کیفی می باشد که از نوع جهت دار یا هدایت شده انجام گرفته است. پس از انجام تحقیق در قالب یافته ها، مطالعه تفسیری انجام شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که کتاب فارسی پایه ششم بیشترین ضریب اهمیت به مولفه وطن دوستی به میزان ۱۴،۲۸ و کمترین ضریب اهمیت به مولفه همدلی با میزان ۰،۰۱ می باشد. به طور کلی نتایج نشان داد که به مؤلفه های قرآنی به طور متناسب توجه نشده و این در حالی است که مولفه های قرآنی نقش مهمی در کارآمدی نظام تربیتی اسلام دارد.

واژه های کلیدی: تحلیل محتوا، کتاب فارسی، پایه ششم، مفاهیم قرآنی

۱- مقدمه

تربیت انسان و چگونگی دستیابی او به کمال از دیرباز مورد علاقه اندیشمندان و نظریه پردازان تربیتی بوده است (هاشمی اردکانی، ۱۳۹۸: ۲۲). به مرور زمان آموزش تجاری سازی شده است. انسان‌ها با ارزش‌های اخلاقی و انسانی تربیت نمی‌شوند و کسب دانش برای کسب سود ترویج می‌شود این امر در انتخاب مشاغل دانشگاهی نیز منعکس می‌شود زیرا نسل‌های امروزی رشته‌هایی را انتخاب می‌کنند که به آنها امکان می‌دهد در آینده بسیار نزدیک دستاوردهای اقتصادی و موقعیت اجتماعی بهتری داشته باشند (تن و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۶). در مقابل مشاغل انسان گرایانه با حداقل تقاضا روبرو شده و می‌توان گفت که کم ارزش تلقی می‌شود این واقعیت منجر به تأملی انتقادی در مورد نقش آموزش و پرورش در جامعه قرن بیست و یکم می‌شود. (جعفری هرندی، ۱۳۹۱: ۱۴). اگر با دیدگاه تفکر قرانی ادامه دهیم توقف خشونت، بزهکاری و نابودی انسان به وسیله انسان غیر ممکن خواهد بود الوارز (۲۰۱۸) بیان می‌کند که لازم است یک غربالگری اخلاقی انجام شود تا بشریت به ارزش‌هایی بپردازد که امروزه بیش از هر زمان با بحران مواجه است این مشکل است که باید نگرانی همه باشد به ویژه متخصصان آموزش و پرورش که مهارت‌ها دانش و ارزش‌های مورد نیاز برای همزیستی و انسجام اجتماعی را در کلاس درس منتقل می‌کنند. هدف نهایی تربیت، شکل‌گیری رفتار اسلامی (منش شریف) و ایمان به خداوند متعال بر اساس رهنمودهای دینی اسلامی (قرآن و حدیث) است (کلبعلی، ۱۳۹۴: ۱۶). از آنجایی که مهمترین عرصه تهاجم فرهنگی، عرصه دین و اعتقادات مذهبی است. دین و اعتقادات مذهبی، شالوده بر اساس نظام فرهنگی و سیاسی انقلاب اسلامی ایران است. بیشترین آتشبار دشمن حوزه دین و اعتقادات است تا بتواند با متزلزل کردن آن انقلاب را حتی اگر صورتی از آن باقی بماند از سیرت خود تهی کند و ارزش‌های دینی و اعتقادی اش را بگیرد (پناهی، ۱۳۹۶: ۱۴). در واقع اعتقاد به خداوند داشتن ایمان و الگوهای صحیح رفتاری و اعتقادی نه تنها زندگی مناسب را به کودکان و نوجوانان می‌شناساند، بلکه ارزش‌هایی را که لازمه یک زندگی سالم است، به آنان معرفی می‌کند. بی اعتقادی به ارزش‌های صحیح زندگی باعث می‌شود نوجوانان، معیارهای بی‌ارزشی را انتخاب کنند و در نهایت به سرخوردگی و پوچی در زندگی روی آورند. کتاب‌های مذهبی باید ارزش‌ها و الگوهای مذهبی را به نوجوانان بشناسانند و ایمان را در آنان، ایجاد و تقویت کنند. لذا ضروری است که کتاب‌های ادبیات دینی، علاوه بر پیروی از معیارهای ادبیات، از معیارهای آثار دینی نی‌ز پی‌روی کرده باشند (محمدی، ۱۳۹۸: ۱۸). دین مبین اسلام در ۶۴۷مین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران اهداف دوره ابتدایی تعیین شده است که شامل اهداف: اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی زیستی، سیاسی و اقتصادی است. مدیران، برنامه ریزان و همه افرادی که در تعلیم و تربیت دانش آموزان نقشی بر عهده دارند مکلفند در برنامه‌ریزی امور، سازماندهی فعالیت‌ها و انجام وظایف مربوط به گونه‌ای اقدام نمایند که تا پایان دوره تحصیلی دستیابی دانش‌آموزان به اهداف تعیین شده ممکن باشد (عصاره، ۱۳۹۹: ۱۹). در این راستا هدف نهایی آموزش و پرورش ایران در کتاب آموزش و پرورش صافی حیات طیبه و رسیدن به قرب الهی معرفی شده است. (صافی، ۱۳۹۵: ۶۲). دوران ابتدایی که مرحله مهمی از دوره‌های تحصیلی در آموزش و پرورش است نقش مهمی در آشنا شدن دانش‌آموزان با عقاید دینی ایفا می‌کند. دوره ابتدایی دوره‌ای است که از خودمحموری کودکان کاسته می‌شود و روحیه اطاعت پذیری پدید می‌آید و می‌توان مولفه‌های معرفتی و عاطفی را در آنان پرورش داد. (قیصری گودرزی، ۱۳۹۹: ۱۵). کودکی آغاز حرکت و تلاش برای زیست است. مرحله‌ای است که باید آن را به خودی خود به رسمیت شناخت. کودک انسانی مستقل با احساسات و خصوصیات خود انسان است. کودکی خوب می‌تواند مقدمه یک بزرگسالی مطلوب باشد. این مطلوبیت دوره بزرگسالی، تا حد زیادی به تعلیم و تربیت دوره کودکی بستگی دارد. (نوری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴). یاد دادن این مهارت‌ها در زندگی برای ارتقاء دانش آموزان در جهت داشتن زندگی سالم شاد و مفید لازم و ضروریست سال‌های

Tan

alveraz

اولیه زندگی کودکان اهمیت بسیاری از زبانی سال‌های و شروع زندگی آنها، به خوبی به عنوان پایه‌ای برای آینده شناخته می‌شود. (الیوت، ۲۰۱۶) کودکی مهم‌ترین دوره تکوین شخصیت انسان است. (ملکی سفید دشتی، ۱۴۰۱: ۱۷). در دوره ابتدایی کتاب‌های درسی نقشی اساسی در انتقال مفاهیم به دانش آموزان بر عهده دارند، کتاب‌های درسی همه روزه به وسیله معلمان و دانش آموزان به کار می‌رود و گاهی به عنوان اصل و اساس برنامه درسی مورد تاکید معلمان واقع می‌شوند. (ال تباچ، ۲۰۱۶):

۱۶. در نظام کنونی کشور ما تاکید بر مواد و محتوای درسی نسبت به سایر مؤلفه‌های آموزشی بیشتر است و کتاب درسی یکی از مهم‌ترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در نظام کنونی آموزش و پرورش محسوب می‌شود و در ایران یکی از مهم‌ترین نقش‌ها را ایفا می‌نماید (کری‌می و سلی‌می، ۱۳۹۴: ۱۹) کتاب‌های درسی به دلیل اهمیت زبانی که در تعیین محتوا و خط مشی‌های آموزشی کانون توجه متصدیان آموزش و پرورش هستند. (مصلح امیردهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲). کتاب درسی در ایران نیز همواره مهم‌ترین نقش را در آموزش و پرورش داشته و دارد ی‌بی از کتاب‌های درسی که در تمامی پایه‌های ابتدایی با هدف رشد مهارت خواندن و نوشتن فراگیران و نیز مهارت تفکر و اندیشیدن آنان استفاده می‌شود کیاب فارس است که از طریق داستان شعر تصویر و تمرین و فعالیت‌های مختلف تلاش شده ضمن انتقال ارزش‌های مهم و حیاتی جامعه به کودکان به رشد همه جانبه آنان نیز کمک کند در مدارس دوره ابتدایی بیشترین ساعت آموزشی به درس زبان و ادبیات فارسی اختصاص دارد. (صافی، ۱۳۹۵: ۱۴). همچنین در سند برنامه درس ملی مبحث یادگیری زبان و ادبیات فارسی، آموزش زبان بستر مناسبی برای پرورش ارزش‌های اخلاقی به حساب آمده (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۲۴) و بر این نکته تاکید شده است که ادبیات فارسی این قابلیت را دارد که دانش آموزان را افرادی پایبند به ارزش‌های دینی، ملی و متخلق به آداب و اخلاق بیوراند (همان منبع ص ۲۵، بند ۳). پژوهشگران زبانی کتاب‌های درسی را از لحاظ توجه به ارزش‌های دینی و مذهبی مورد بررسی و تحلیل محتوا قرار داده‌اند. (متقی، ۱۳۹۴: ۱۸).

۲- روش تحقیق

تحقیق و بررسی حاضر از لحاظ هدف و ماهیت از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات کیفی از نوع تحلیل محتوای کیفی از نوع جهت‌دار یا هدایت شده انجام گرفته است در این روش تحلیل بر خلاف تحلیل محتوای کمی از آمار و ارقام استفاده نمی‌شود، و داده‌ها به صورت متنی و کیفی ارائه می‌شوند و واحد تحلیل آن کل کتاب درسی پایه ششم ابتدایی می‌باشد

بر این اساس مؤلفه‌های استخراج شده به ترتیب عبارتند از شکرگزاری از خداوند، مفهوم تفکر ایمان عمل علم، ارتباط با خود، خدا، خلقت و خلق، ذکر نام خدا در آغاز کار، توکل به خدا، نیکی به والدین، محبت و دوستی، ادب و نزاکت رفتاری، ارج نهادن به مقام شهید، وطن دوستی، صبر و تحمل، اخلاق پسندیده، مشورت، راستگویی، نیکوکاری، جوانمردی و عدالت، تأمل در جلوه‌های آفرینش، همدلی، منزلت پیامبر اکرم، ایثار و فداکاری، احترام به دیگران، خوب گوش کردن، خوب دیدن، اعتماد به نفس، زیبا نگرستن به زندگی، تقویت مثبت اندیشی و ثمربخشی، امید به پروردگار، ورزش و سلامت، پشتکار و تلاش می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی سال ۱۴۰۲ می‌باشد و رویکرد پژوهش کاربردی می‌باشد. پژوهش حاضر صرفاً به نمونه مؤلفه‌های یاد شده در کتاب فارسی می‌پردازد تا امکان تطبیق و تاثیرگذاری آنها به کتب فارسی مشخص شود. شیوه کار به این صورت بود که هر مؤلفه از کتاب ششم مورد بررسی قرار گرفت و سپس مؤلفه بعدی بررسی شدند این روش به جهت پیوستگی و ترتیب و موالات مطالب و همچنین انجام برای نتیجه‌گیری صورت گرفت.

۳- یافته های تحقیق

تعداد صفحات تحلیل شده در این پژوهش ۱۲۸ صفحه کل کتاب فارسی پایه ششم چاپ ششم سال ۱۴۰۰ م هدف از پژوهش حاضر، بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های قرآنی در کتاب فارسی پایه ششم می‌باشد. بر این اساس کتاب فارسی پایه ششم مورد بررسی قرار گرفت نتایج به دست آمده نشان داد که مؤلفه‌های وطن دوستی، شکرگرای از خداوند، توکل به خدا، محبت و دوستی و شناخت خالق بیشترین مقدار توجه را به خود اختصاص داده است.

جدول توزیع فراوانی محتوای تحلیل شده در کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی:

مؤلفه	فراوانی	درصد فراوانی
شکرگزاری از خداوند	۸	۸،۱۶
ذکر نام خدا در آغاز کار	۴	۴،۰۸
مفهوم تفکر، ایمان، عمل، علم	۵	۶،۰۲
ارتباط با خود خدا خلقت و خلق	۶	۶،۱۲
توکل به خدا	۷	۷،۱۴
محبت و دوستی	۷	۷،۱۴
ارج نهادن به مقام شهید	۵	۶،۰۲
وطن دوستی	۱۴	۱۴،۲۸
اخلاق پسندیده	۲	۲،۰۴
مشورت	۲	۲،۰۴
راستگویی	۳	۳،۰۶
نیکوکاری	۵	۶،۰۲
جوانمردی و عدالت	۴	۴،۰۸
همدلی	۱	۰،۰۱
ایثار و فداکاری	۵	۶،۰۲
خوب گوش کردن	۳	۳،۰۶
زیبا نگرستن به زندگی	۳	۳،۰۶
پشتکار و تلاش	۴	۴،۰۸
غفلت از خداوند	۱	۰،۰۱
شناخت خالق	۷	۷،۱۴
عظمت و قدرت خداوند	۲	۲،۰۴

نتایج نشان می‌دهد مجموع واحدهای مؤلفه‌های قرآنی در کتاب پایه ششم ۹۸ واحد بوده و از این میان وطن دوستی با ۱۴،۲۸ درصد فراوانی از بیشترین و همدلی و غفلت از خداوند با ۰،۰۱ درصد فراوانی کمترین توجه را داشته است. یافته های پژوهش نشان می‌دهد که مفاهیم قرآنی موجود در کتاب فارسی پایه ششم به شرح زیر است:

شکرگزاری از خداوند، ذکر نام خدا در آغاز کار، مفهوم تفکر ایمان عمل و علم، ارتباط با خود خدا خلقت و خلق، توکل به خدا، محبت و دوستی، ارج نهادن به مقام شهید، وطن دوستی، اخلاق پسندیده، مشورت، راستگویی، نیکوکاری، جوانمردی و

عدالت، همدلی، ایثار و فداکاری، خوب گوش کردن، زیبا نگرستن به زندگی، پشت کار و تلاش، غفلت از خداوند، شناخت خالق، عظمت و قدرت خداوند می باشد.

اعتقاد این مجموعه بر این است که نمی توان تمام مفاهیم قرآنی را در یک سال تحصیلی پیاده نمود، چرا که بر اساس مخاطب شناسی تربیتی خیلی از مفاهیم در حد درک دانش آموزان این پایه نمی باشد بلکه بر اساس رابطه ی طولی و عرضی کتب در تمامی دروس و در طی سالیان متمادی ارائه می شود. همچنین بر اساس ارائه درس ملی و بر اساس اهداف سند تحول بنیادین تمامی دروس تلفیقی بوده و هم رابطه طولی و هم ارزی دارند. اما آن چیزی که مورد اهمیت است، این است که محتوای کتاب درسی با موضوع مفاهیم قرآنی در قالبی جذاب و گیرا و با نشاط ارائه گردد که در این کتاب در حد متوسط رو به بالا می باشد.

۴- نتیجه گیری

سازمان ها از نظر داشتن اهداف و برنامه ها و منابعی که تحقق اهداف را میسر می سازد و مدیران و رهبرانی که آنها را هدایت می نماید، تقریباً مشابه هستند. همه سازمان ها در ارتباط متقابل و تعاملی پویا وظایف خود را در جامعه انجام می دهند تا جامعه روند تکامل و پیشرفت خود را بپیماید (نوری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲). در عین حال سازمان ها دارای اهداف ساختار و کارکردهای متفاوتی هستند که باعث تمایز آنها می شود. یکی از سازمان های مهم و موثر در جهان امروز سازمان های آموزشی به ویژه نظام آموزش و پرورش است که تاثیر بس شگرفی در آینده اجتماع ایفا می نماید (حسی نی، ۱۳۹۳: ۱۷) موضوع اصلی و محور اساسی این نظام دانش آموز و کیفیت آموزش قرآنی اوست. لذا مهم ترین و دشوارترین مسئله مرتبط با دانش آموز، تعلیم و تربیت قرآنی وی در دو شاخه لفظ و محتوا است. مقوله بسیار مهمی که سایر سازمان ها نسبت به آن چندان مسئولیتی را پذیرا نیستند و این مسئولیت خطیر را به سازمان آموزشی واگذار می نمایند. (کریمی و سلیمی، ۱۳۹۴: ۲۱) مفاهیم قرآنی در آموزش و پرورش جایگاه بسیار مهمی دارد زیرا مدرسه مقامی است که در شکل دهی به شخصیت دانش آموزان و تربیت آنها جایگاه بسیار تاثیرگذاری دارد (حسی نی زاده، ۱۳۹۴: ۱۰). که در این پژوهش نتیجه و ماحصل نمود مفاهیم قرآنی در کتاب فارسی ششم بررسی شد. در پایه ششم کتاب فارسی با تکیه بر مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و در چهارچوب برنامه درسی ملی طراحی و تدوین شده است و بر دو رویکرد تربیتی و تقویت مهارت های فرازبانی تکیه دارد یعنی زبان گذرگاهی برای رفتن به دنیای معانی و مفاهیم علوم است و پایه آموزش زبان فارسی بر تفکر و خلاقیت استوار است (حسی نی مهر، ۱۳۹۰). در تبیین این یافته پژوهش باید گفت یکی از اساسی ترین گام ها در تربیت آشنایی و کسب معرفت نسبت به قرآن می باشد دوره ابتدایی یکی از مهم ترین دوره های تحصیلیست و نقش مهمی در آشنا شدن دانش آموزان با مفاهیم قرآنی به عنوان برنامه و روش زندگی و در نتیجه موفقیت و شادکامی در زندگی را دارد. با توجه به پیشینه مطالعات انجام یافته و پژوهشی که بتوان به طور مستقیم نتایج آن را با نتایج پژوهش حاصل مورد مقایسه داد یافت نشد اما تا حدودی می توان نتایج تحقیق حاضر را با نتایج پژوهش های حسن زاده و همکاران (۱۳۹۴)، حسینی و همکاران (۱۳۹۳)، حسینی مهر (۱۳۹۰) همسو دانست. تا زمانی که همه کتاب های درسی مبتنی بر نظریات تعلیم و تربیت اسلامی و یا حداقل بر مبنای نظریه اسلامی تعلیم و تربیت تالیف نشود مهجوریت قرآن به صورت اساسی از نظام تعلیم و تربیت برطرف نخواهد شد. باید محوریت همه دروس توجه به معنویت باشد اما در عمل این محوریت تا چه حد مورد توجه بوده است که باید مورد بررسی قرار گیرد. باید ادبیات قرآنی بر فرایند یادگیری تمام دروس حاکم شود که این تلفیق را می توان از حوزه های معرفتی نزدیک به هم شروع کرد.

بدین منظور پیشنهاد میشود:

- آموزش و پرورش با برگزاری کارگاه های آموزشی برای معلمان و مدیران و مسئولان تالیف با بهره گیری از افراد متخصص مولفه های قرآنی را برای افزایش سلامت روان و افزایش کیفیت زندگی و افزایش میزان موفقیت در کتاب های درسی گنجانده و مسئولان مدارس آموزش دهند.

- سردبیران برنامه به مؤلفه های قرآنی توجه بیشتری داشته باشند و فعالیت های اضافی را در برنامه توسعه دهند.

- قرآن و مفاهیم قرآنی و مؤلفه‌های آن و چگونگی آموزش آن جزو سرفصل‌ها و برنامه‌های آموزش خانواده قرار گیرد.
- برای دبیران مفاهیم قرآنی و مؤلفه‌های آن و چگونگی آموزش آن کلاس‌های آموزشی برگزار شود.
پس با اتخاذ تدابیر لازم می‌توان این توجه را ارتقا داد و از این طریق، گامی مهم در جهت تربیت نسلی متعهد و پایبند به ارزشهای دینی برداشت زیرا که قرآنی جایگاه بسیار مهمی دارد و می‌تواند در شکل دهی به شخصیت دانش آموز بسیار موثر باشد.

منابع

قرآن کریم

- جعفری هرنندی، رضا. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتابهای درسی دوره ابتدایی به لحاظ توجه به مباحث مهدویت، فصلنامه مشرق موعود، ۶(۲۴). ۱۰۷-۱۳۲.
- حسینی، مهرتاج. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کتب پایه ششم ابتدایی از منظر توجه به آموزه های دینی. مجله پژوهش های تعلیم و تربیت دینی، ۲(۶)، ۱۳۳-۱۵۲.
- حسینی، محمد. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای کتاب فارسی بخوانیم پایه ششم ابتدایی براساس عوامل ذهنی و شاخص‌های خلاقیت از نظر گیلفورد. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۴(۴۴)، ۵۵-۷۲.
- حسینی‌زاده، سی‌ما. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کتب درسی دوره پیش دانشگاهی از نظر میزان توجه به قرآن و مفاهیم قرآنی. پژوهش‌های قرآنی، ۲۰(۷۸)، ۱۴۱-۱۶۲.
- شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱)، سند برنامه درسی ملی.
- صافی، احمد. (۱۳۹۵). آموزش و پرورش ابتدایی راهنمایی تحصیلی و متوسطه. تهران: انتشارات سمت.
- عصاره، علیرضا. (۱۳۹۹). مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش دوره اول متوسطه در کشورهای منتخب (ایران، آلمان، انگلستان، فرانسه، ژاپن، کره جنوبی، مالزی، مصر)، چاپ دوم، تهران: انتشارات یادواره کتاب.
- قیصری گودرزی، کی‌ومرث (۱۳۹۹) اصول تربیت توحیدی در دوره کودکی (مرحله تأدیب). تربیت اسلامی، ۱۵(۳۲)، ۱۱۷-۱۴۱.
- کریمی، فریبا، سلیمی، محمدرضا. (۱۳۹۴). تفاوت سیاست گذاری در سازمان های آموزشی و غیر آموزشی. دومین همایش بین المللی مدیریت و فرهنگ و توسعه. ۳(۴).
- کلبعلی، ایراندخت. (۱۳۹۴). محتوای کتاب‌های تعلیمات دینی، و ادبیات فارسی در رابطه با آشناسازی دانش آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی، گزارش شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- متقی، زهره. (۱۳۹۴). تحلیل محتوای کتب درسی دینی دوره متوسطه با تاکید بر رویکرد تربیتی محبت اهل بیت، فصلنامه مشرق موعود، ۹(۳۶)، ص ۱۲۴-۱۰۳.
- مصلح امیردهی، هادی؛ احمدی جویباری، مریم. (۱۳۹۸). بررسی میزان فعال و غیر فعال بودن محتوای کتاب هدیه‌های آسمانی پایه پنجم ابتدایی بر اساس تکنیک ویلیام رومی. پویش در آموزش علوم انسانی، ۱۷(۵)، ۲۹-۳۹.
- ملکی سفید دشتی، سمیرا. (۱۴۰۱). بازکاوی مفاهیم قصه گویی مبتنی بر مؤلفه های هوش هیجانی و اخلاقی و تاثیر آن بر سازگاری و تاب آوری دانش آموزان. پیشرفتهای نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۵(۴۷)، ۱۶-۲۲.
- نوری، محمد؛ احمدوند، محمدعلی؛ غفاری، محمد. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان پایه دوم تا ششم دوره ابتدایی و میزان انطباق آنها با شایستگی‌های پایه سند برنامه درس ملی. خانواده و پژوهش، ۱۲(۴۰)، ص ۵۲-۶۹.

هاشمی اردکانی، سید حسن(۱۳۹۸) "محجوریت قرآن به صورت اساسی از نظام تعلیم و تربیت برطرف نخواهد شد باید محوریت همه دروس توجه به معنویت باشد اما در عمل این محوریت تا چه حد مورد توجه بوده مسئله‌ای است که باید مورد بررسی قرار گیرد تربیتی در مسیر کمال وجودی انسان از منظر نهج البلاغه"، تربیت اسلامی، دوره ۴ (۸)، ۱۷۹-۱۶۱.

Altabach , P. C .(2016). Textbook in American society: Politics, and Pedagogy. Albany, NY: state university of New York Press.

Álvarez R.(2018). El reto de la educación. Crisis de valores. Revista Iberoamericana education.158(3),(-8 . doi. 10.35362/rie5831440.

Elliott, A. (2016). Early childhood education: Pathways to quality and equity for all children. ACER press, Australia.

Mohammadi, Mehdi, Azadeh, Fereydoun, Bab Al-Hawaeji, Fahim)1389". (The role of literature in the formation of the personality of Children and adolescents with an emphasis on religious and moral Tendencies", two chapters of Islamic Education Research Journal, fifth Year, number 10 , Spring and Summer 1389, pp. 101-121 .[In Persian]

Panahi, Mohsen (1396). "Cultural invasion, its tools, methods and Fields in Iran", the first conference of social sciences, education, Humanities and psychology, Tehran, August 2016, pp. 1-19 .[In Persian]

Tan, B., Naidu, N. B. M., & Osman, Z. J. (2018). Moral values and good citizens in a mult
Waskito1, T. (2013). The Concept of Moral Education for Children According to Kitab
Tarbiyatul Aulad , 53(9). doi.10.22515/attarbawi.v7i1.4549